

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิวัฒนาการพันธบรรณสถานบันอุดมศึกษาไทยผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในการศึกษาครั้งนี้เป็น 4 ตอนคือ

ตอนที่ 1 ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษา

ตอนที่ 2 พันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทยและต่างประเทศ

ตอนที่ 3 พัฒนาการสถาบันอุดมศึกษาไทย

ตอนที่ 4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ปรัชญาของสถาบันอุดมศึกษา

ปรัชญาการอุดมศึกษามีธรรมชาติของความหลากหลายและการแสวงหาทิศทางใหม่ อยู่ตลอดเวลาอย่างไรก็ตามปรัชญาการศึกษาจะต้องสามารถตอบคำถามได้ว่าอะไรคือการศึกษา และการศึกษานี้จัดขึ้นเพื่อจุดประสงค์อะไร “การศึกษา” มีความหมายตามคำจำกัดความของ องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) คือองค์ประกอบและความต่อเนื่องของแบบเรียนที่ได้ออกแบบขึ้นเพื่อการสื่อสารอันรวบรวมไว้ซึ่งความรู้ ทักษะและความเข้าใจในคุณค่าเพื่อการดำเนินชีวิต จากรากศัพท์ภาษาลาติน *educare* หมายถึงการชี้แนะหรือการนำออกมา ขบวนการในการนำออกมาสู่นี้คือการประยุกต์ชนิดของชุดคำแนะนำซึ่งแน่นอนว่าแก่นแท้ของการศึกษาคือการชี้แนะหรือ มโนทัศน์ของการชี้แนะนี้เองจำเป็นต้องมีการกำหนดเป้าหมายหรือสิ่งสุดท้ายที่ต้องการไปสู่ซึ่ง มโนทัศน์ของการศึกษาไม่สามารถแยกออกได้จากจุดประสงค์ของการศึกษา แนวความคิดด้าน จุดประสงค์ทางการศึกษายังเกี่ยวเนื่องกับการให้ความสำคัญต่อคุณค่าและการส่งทอดอย่าง มีระบบ การศึกษาจะต้องประกอบด้วยคุณค่าโดยตัวเองมิใช่เป็นเครื่องมือหรือสื่อให้สิ่งอื่นใดเช่นเดียวกับความคิดของพลาโตนักปรัชญาชาวกรีก ขณะเดียวกันการศึกษาอาจมีความหมายถึงการ ผูกพันในเชิงวิชาชีพได้เช่นกัน ปรัชญาการอุดมศึกษาของเครือจักรภพอังกฤษมีความเชื่อมโยงโดยตรงกับคำจำกัดความของสถาบันอุดมศึกษาคือ “มหาวิทยาลัย” อดุลย์ วัชรเวชกุล (2538) ให้ความหมายถึงชุมชนที่ประกอบด้วยคณาจารย์ผู้ทรงปัญญาซึ่งจัดตั้งขึ้นและปฏิบัติงานร่วมกันโดยได้รับการรับรอง อย่างเป็นทางการโดยผู้มีอำนาจทั้งทางพลเรือนและศาสนา

แม้ว่าเอกสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาอุดมศึกษาจะมีไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับนี้ของประเทศอังกฤษ นับตั้งแต่หลังสงครามโลกเป็นต้นมา รัฐต้องทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากให้กับการอุดมศึกษาขณะที่ข้อมูลด้านการวิเคราะห์ปรัชญาของอุดมศึกษากลับอยู่ในภาวะที่ขาดแคลน แม้ว่าหนังสือบางเล่มจะกล่าวถึงปรัชญาด้านอุดมศึกษา แต่ก็เป็นการรวบรวมข้อคิดเห็นหรือคำโต้แย้งในสิ่งที่เขียนในอดีต ความกระตือรือร้นในกลุ่มนักวิชาการด้านการอุดมศึกษาในส่วนนี้ยังปรากฏให้เห็นไม่มากนัก Cohen and March (1974) กล่าวว่านักการศึกษาแทบทุกคนจะสามารถแสดงปาฐกถาถึงจุดมุ่งหมายของมหาวิทยาลัยได้เป็นอย่างดีแต่ขณะเดียวกันที่แทบจะไม่มีผู้ใดสนใจฟังด้วยความสนใจด้วยเหตุนี้ปรัชญาการอุดมศึกษาได้พัฒนาขึ้นมาในบรรยากาศที่แวดล้อมไปด้วย ผลงานวิจัยและแนวความคิดของนักวิชาการเพียงจำนวนหนึ่งเท่านั้นอย่างไรก็ดีคุณค่าหรือแนวคิดเชิงปรัชญาซึ่งได้ถ่ายทอดออกเป็นงานเขียนเพียงไม่กี่ย่อหน้าอาจไม่เพียงพอที่จะสามารถสะท้อนแง่มุมปัญหาของงานการศึกษาที่ใช้เวลาถึงทศวรรษที่จะทำให้ลุล่วงและเป็นสิ่งที่ยากมากในการแปลความหมายที่นักคิดทั้งหลายเหล่านั้นได้แสดงมโนทัศน์ไว้ กล่าวได้ว่าเริ่มแรกของปรัชญาอุดมศึกษาก่อตัวเริ่มขึ้นในอารยธรรมประเทศอินเดียในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล และศตวรรษที่ 6 ก่อนคริสตกาลในประเทศจีนโดยขงจื้อและเล่าจื้อ อารยธรรมตะวันตกมีจุดเริ่มแรกของปรัชญาการศึกษาปรากฏขึ้นในข้อเขียนของพลาโต การอุดมศึกษาคือการฝึกฝนอบรมปัจเจกชนเพื่อการไปสู่สังคมในอุดมคติรัฐจะได้รับประโยชน์จากการที่ปัจเจกชนมีวิถีทางดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกลมกลืนไปกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคมได้อย่างมีความสุขในมุมมองของพลาโตมีส่วนหนึ่งที่สอดคล้องตรงกับปรัชญาของขงจื้อเช่นกัน ในขณะที่พลาโตให้ความสำคัญสังคมการศึกษาเชิงวิชาชีพเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับการเตรียมพร้อมสำหรับปัจเจกชนสู่แหล่งงานต่างๆ ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องแสวงหาความจริงแท้ในเชิงทฤษฎี การประกอบอาชีพต่างๆ ให้คุณค่าแก่นมนุษย์มากกว่าการเป็นอิสระชน ทศนคติเชิงปัจเจกชนนั้นพบได้ในปัจจุบันจากเนื้อหาการศึกษาตามแนวความคิดของคณะกรรมการการศึกษาคาร์เนกี (Carnegie commission)

ความสำคัญของการที่สถาบันจำเป็นต้องมีปรัชญาการศึกษาก็คือ เป็นการทำให้สถาบันรู้ว่าตนกำลังทำอะไรหรือพยายามจะทำอะไร ปรัชญาการศึกษาของสถาบันก็คืออุดมการณ์หรืออุดมคติของสถาบันนั้น บางอย่างที่เป็นอุดมคติที่ยังทำไม่เสร็จสมบูรณ์ก็ไม่ได้หมายความว่าอุดมคติเหล่านั้นเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ ถ้าอุดมคตินั้นเป็นสิ่งที่เหลวไหลมันก็ไม่ได้หมายความว่าอุดมคตินั้นเป็นสิ่งไม่ดี ข้อคิดในประเด็นนี้น่าจะพิจารณาจากผู้วางปรัชญานั้นๆ มากกว่าตัวปรัชญาเอง ฉะนั้นการจะสร้างอุดมคติให้แก่สถาบันจึงเป็นการวางแนวทางสำหรับการจัดการศึกษาในระดับต่างๆ ปรัชญาอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปได้ตามยุคสมัยและตามความต้องการของสังคม ดังนั้นความคิดในเรื่องใดๆ ก็ย่อมไม่มีความสิ้นสุด ไม่มีวันหยุดยั้งหรือยอมไม่ใช้สิ่งที่เป็นอมตะเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ผู้คิด

ต้องพิจารณางองค์ประกอบต่างๆ เช่น ทางด้านสังคมหรือการเมือง เศรษฐศาสตร์และประวัติศาสตร์ เพื่อวางรากฐานแห่งความคิดให้รอบคอบมีเหตุผลมั่นคงและมีช่องทางปฏิบัติได้การมีปรัชญาการศึกษาทำให้นักบริหารสถาบันนั้นๆ ประเมินผลการทำงานของสถาบันได้อย่างมีความหมายมากขึ้นเพราะการมีปรัชญาการศึกษานั้นเป็นการนำทฤษฎีทางการศึกษามาใช้ในการวางแผนและนโยบายไปปฏิบัติถ้าไม่มีปรัชญาที่ไม่ทราบว่าจะไปประเมินอะไรเนื่องจากเราไม่ได้มีการคิดก่อนว่าจะทำอะไร

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2530) ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปรัชญาการศึกษาของสถาบันการศึกษาในต่างประเทศซึ่งมีส่วนสำคัญต่อการประเมินสถาบันเพื่อการรับรองวิทยฐานะมาตรฐานวิชาการ โดยจะต้องพิจารณาปรัชญาหรือความมุ่งหมายของสถาบันเป็นอันดับแรกว่า มีความมุ่งหมายอย่างไร น่าเชื่อถือหรือไม่ ปฏิบัติได้เพียงใด มีความเหมาะสม มีคุณค่าหรือไม่ สถาบันใดมีปรัชญาดี ก็แสดงว่ามีมาตรฐานแห่งความคิดอันเป็นแนวทางปฏิบัติได้ดี ปรัชญาปณิธาน หรือวัตถุประสงค์ มิได้เขียนขึ้นได้ง่ายๆ และมีได้เขียนขึ้นเพื่อไว้เป็นเครื่องประดับเพียงได้ชื่อว่ามีปรัชญาแต่มิได้เคยนำความคิดหรืออุดมคตินั้นมาใช้ในสถาบันตนเลยในทางตรงกันข้ามปรัชญาของสถาบันจะเป็นเครื่องกำหนดทิศทางที่ผู้บริหารการศึกษาจะพึงอำนวยความสะดวกให้ทั้งอำนาจในการตัดสินใจ สนับสนุนด้านบุคลากร และการเงิน

อุดมการณ์ทางการศึกษา 2 เรื่องคือ ประการแรกตำแหน่งของระบบการศึกษาในโครงสร้างของสังคมและประการที่สองคือคุณลักษณะของบุคคลที่การศึกษามุ่งจะสร้างขึ้น ทั้งสองส่วนนี้รวมกันเข้าเรียกว่า "ปรัชญาการศึกษา" ปรัชญาการศึกษาเป็นเรื่องของอุดมการณ์มิใช่เรื่องเทคนิค ปรัชญาการศึกษาค้นคว้าและถกเถียงกันว่าอะไรคือสิ่งมีค่าที่สุดที่การศึกษาจะให้ได้ แต่ในสังคมที่รัฐควบคุมการศึกษาอุดมการณ์ทางการศึกษามักจะถูกกำหนดโดยอุดมการณ์ของรัฐ อันมีอุดมการณ์ทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม วัฒนธรรมเป็นแกน การศึกษาเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในบรรดาหลายปัจจัยที่จะช่วยให้อุดมการณ์เหล่านี้บรรลุผล การศึกษาเป็นเพียงตัวประกอบและปรัชญาการศึกษาก็เป็นเพียงบทแทรกของปรัชญาสังคมโดยส่วนรวม ปรัชญาสังคมพูดถึงความสัมพันธ์ในอุดมคติระหว่างปัจเจกชน และปัจเจกชนกับรัฐ เช่น สิทธิ หน้าที่ ความเสมอภาค เสรีภาพ และแสวงหารูปแบบของสังคมในอุดมคติทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม รัฐที่มีปรัชญาสังคมแบบหนึ่งย่อมจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับปรัชญาสังคมแบบนั้น แต่ความคิดเกี่ยวกับสังคมในอุดมคติมิได้เกิดขึ้นลอยๆ เพราะสังคมนั้นประกอบไปด้วยมนุษย์ อุดมคติของสังคมน่าจะสัมพันธ์กับความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์และสิ่งมีค่าสำคัญสำหรับชีวิตแต่มนุษย์นั้นนอกจากจะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมแล้วยังเป็นส่วนหนึ่งของโลกและจักรวาลด้วย คติความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของโลกและจักรวาล และความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และจักรวาลย่อมมีส่วนในการกำหนดว่าอะไรคือสิ่งมีค่าของมนุษย์และสังคมในอุดมคติว่าควรเป็นแบบใด คติความเชื่อรวมๆ เกี่ยวกับจักรวาล

มนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับจักรวาล มนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับสังคม (หรือรัฐ) เรียกว่าโลกทัศน์ และโลกทัศน์ย่อมมีส่วนในการกำหนดปรัชญาการศึกษาซึ่งหมายถึง อุดมการณ์ทางการศึกษา 2 เรื่องดังกล่าวมาแล้ว ดังนั้นการที่จะเข้าใจอุดมการณ์ทางการศึกษาหรือปรัชญาการศึกษาของสังคม เราจะต้องพิจารณาโลกทัศน์ของผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษาด้วย (ปรัชญาการศึกษาไทย 2411-2475, 2544)

จากการนิยามปรัชญาอุดมศึกษาในอดีตจวบจนปัจจุบันอย่างต่อเนื่องโดยภาพกว้างสรุปได้ 2 แนวทางคือ ปรัชญาศิลปศาสตร์ และปรัชญาแบบวิชาชีพ ความหมายของปรัชญาศิลปศาสตร์ปรากฏขึ้นครั้งแรกในประเทศกรีซ ในศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล หมายถึงทักษะซึ่งอิสรชนพึงมีตามความหมายเพื่อการสนองต่อความสนใจใคร่รู้ของมนุษย์ เพื่อเข้าใจโลกและเสริมสร้างตนเองให้เปี่ยมสุขในการมีชีวิต ปรัชญาแบบวิชาชีพคือการศึกษาวิชาชีพหรืออาจเรียกว่าเป็นการศึกษาสำหรับผู้ได้ปกครองมิใช่ผู้นำของสังคม การศึกษาวิชาชีพเป็นการสนองต่อความต้องการของสังคมมากกว่าปัจเจกชนเป็นการพัฒนากำลังคนของชาติก่อให้เกิดความก้าวหน้าและการพัฒนาซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการศึกษาด้านนี้ ปรัชญาศิลปศาสตร์จะครอบคลุมถึงเทววิทยา มานุษยวิทยา และความต้องการค้นคว้าจากห้องสมุดและการสนทนาโต้แย้งความคิดเห็น ส่วนปรัชญาแบบวิชาชีพจะสนับสนุนให้มีการสนทนาที่เปิดกว้าง เป็นวิทยาศาสตร์และวิชาชีพที่มีการค้นคว้าในห้องทดลองเป็นหลักปรัชญาทั้ง 2 แบบนี้มีบทบาทซึ่งนำการอุดมศึกษาในแต่ละยุคสมัย โดยที่ปรัชญาอุดมศึกษาไม่ถูกกำหนดไว้ตายตัวหรือสามารถทดสอบด้วยตรรกวิทยาหรือวิธีการทางวิทยาศาสตร์แต่มหาวิทยาลัยต้องชี้ชัดถึงบทบาทจุดยืนของตนเอง อย่างไรก็ตามไม่มีปรัชญาสากลสำหรับอุดมศึกษาที่จะต้องสนองตอบต่อบทบาทของมหาวิทยาลัยทั้งในด้านการสอนและการวิจัยซึ่งเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ปฏิบัติอยู่โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงมักให้ความสำคัญต่อการวิจัยเป็นอันดับแรก ในส่วนของการบริการสังคมและสืบทอดวัฒนธรรมเป็นบทบาทที่แต่ละสถาบันอุดมศึกษาจะเลือกปฏิบัติหรือให้ความสำคัญตามลำดับ

ตอนที่ 2 พันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาไทยและต่างประเทศ

พันธบรรณมีความสำคัญต่อสถาบันอุดมศึกษาโดยปรากฏในรูปของพันธกิจหมายถึง ความมุ่งหมาย เป้าหมาย จุดหมาย และวัตถุประสงค์ ในวงการบริหารมีใช้อยู่หลายคำซึ่งนิยามศัพท์แต่ละคำแตกต่างกันไป (ภาษาอังกฤษมีคำว่า Mission, Purpose, Aim, Goal, Objective) จากนิยามของ Fenke (1980) ในที่นี้ Mission แปลว่า พันธกิจของสถาบัน Goal แปลว่า เป้าหมาย Objective แปลว่า วัตถุประสงค์ และ Purpose แปลว่า ความมุ่งหมาย

พันธกิจมีความหมายที่กว้างขวางในรูปแบบต่างๆ กันในการแสดงจุดประสงค์ซึ่งมักจะพบในการแสดงอรรถาธิบายโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่าเป็นเสมือนเหตุผลพื้นฐานในการดำรงอยู่ของสถาบันนั้นนอกจากนั้นยังเป็นเหตุผลในการได้รับโอกาสจากสังคมในการได้รับการสนับสนุนทางการเงินและมีบทบาทที่นำด้านมโนธรรมของสังคม นอกจากนี้ยังแสดงทราบถึงมโนทัศน์ของสถาบันที่ชัดในกิจการและลักษณะเฉพาะของสถาบันตัวอย่างเช่น พันธกิจพื้นฐานของสถาบันอุดมศึกษาคือการส่งทอด ขยายและประยุกต์ความรู้ กิจกรรมของสถาบันที่เกี่ยวข้องกับพันธกิจคือการสอน การวิจัยและการบริการสังคม นอกจากนี้สถาบันอุดมศึกษายังมีพันธกิจเพิ่มเติมที่จะให้การศึกษแก่ประชาชนเผ่าชนบุคคลและให้บริการแก่ชุมชน ฉะนั้นพันธกรรมของสถาบันจะต้องมีความชัดเจนและให้ความสำคัญในบทบาทต่างๆ โดยลำดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกานิยมการตีพิมพ์เผยแพร่พันธกรรมซึ่งรวบรวมเข้าไว้ซึ่งจุดมุ่งหมายของสถาบันในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาในประเทศอังกฤษไม่นิยมที่จะแสดงจุดประสงค์ของสถาบันไว้ในเอกสารอย่างเป็นทางการต่างจากความมุ่งหมาย (Aim) เป็นการแสดงทำที่ปรากฏบ่อยครั้งในเอกสารสาระสำคัญในประเทศอังกฤษมากกว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาหน่วยงานการศึกษาและวิทยาศาสตร์ (The Department of Education and Science) ระบุไว้ว่า ความมุ่งหมายคือบทความที่แสดงให้ทราบชัดถึงเจตนาในลักษณะเดียวกับพันธกิจในขณะที่จุดหมาย (Goal) ในด้านการศึกษาคือความหมายที่คั่นอยู่ระหว่างพันธกิจและจุดประสงค์โดยที่จุดหมายมีลักษณะที่ชี้เฉพาะมากกว่าพันธกิจแต่ขณะเดียวกันที่มีความหมายที่กว้างกว่าจุดประสงค์ จุดหมายมักมีการระบุถึงผู้สนับสนุน ขบวนการผลิตและผลผลิตของสถาบัน การบรรลุจุดหมายคือการได้รับความสำเร็จในสิ่งที่ประสงค์คือความสำเร็จของนักศึกษาแต่เป้าหมายยังสัมพันธ์กับสมาชิกของสถาบันตลอดถึงสังคมโดยรวม จุดหมายสามารถประยุกต์ให้ครอบคลุมทั้งสถาบันการศึกษาได้ในขณะที่วัตถุประสงค์มีลักษณะที่แตกต่างในแต่ละคณะวิชา ตัวอย่างของเอกสารแสดงจุดหมายของสถาบันการศึกษาเช่น เพื่อสร้างสรรคิให้นักศึกษามีความสามารถที่จะคิดอย่างมีวิจารณญาณและเพื่อการเตรียมนักศึกษาไปสู่ความชำนาญด้านการอุตสาหกรรมและพานิชยการ นอกจากนี้จุดหมายของสถาบันอุดมศึกษายังมีการระบุไว้อย่างชัดเจนในเนื้อหาหรือเป็นการแสดงไว้โดยนัย วัตถุประสงค์ (Objective) มีความหมายเฉพาะเจาะจงมากกว่าจุดหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องมีลักษณะที่สามารถวัด พิสูจน์หรือกำหนดระยะเวลาได้ จุดหมายของสถาบันจะมีความสัมพันธ์กับพันธกิจเช่นเดียวกับจุดประสงค์จะต้องมีความสอดคล้องกับเป้าหมายเช่นกัน ซึ่งจะประกอบไว้ด้วยแนวทางปฏิบัติเพื่อความสำเร็จตามจุดประสงค์ตัวอย่างเช่น จุดประสงค์ เมื่อแสดงสูตรทางเคมี 35 รูปแบบ นักศึกษาต้องสามารถที่จะ

จดจำโดยแสดงสูตรโครงสร้างทางเคมีดังกล่าวได้ไม่ต่ำกว่า 30 รูปแบบ พันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาสามารถอธิบายได้ดังนี้

พันธกิจของสถาบันตามความหมายของ Fenke (1980) แสดงการตั้งความปรารถนาในลักษณะฉันทามติของสังคมที่มีต่อสถาบันอุดมศึกษา โดยแสดงให้เห็นระดับความหวังและความคาดหวังของสังคมที่มีต่อสถาบันเป็นเหตุผลที่สังคมให้การสนับสนุนและยอมรับโดยปริยายเป็นเหตุผลสำหรับสถาบันต่อการดำรงอยู่และการปฏิบัติตรงตามความมุ่งหมายที่ได้การยอมรับนี้เป็นการตอบสนองต่อการสนับสนุนและความคาดหวังของสังคม คือสภาวะและความผูกพันต่อพันธสัญญา ซึ่งเขาได้อธิบายว่าการบริหารสถาบันอุดมศึกษาที่เน้นพันธกิจของสถาบันจะสังเกตได้สองลักษณะคือ เนื้อหาสาระของพันธกิจและความผูกพันต่อหน้าที่ของผู้ปฏิบัติถือว่าเป็นฉันทามติที่ต้องทำให้เกิดผลสำเร็จตามแนวปรัชญาที่ยึดถือ คือพันธกิจซึ่งกำหนดขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อขยายไปสู่การปฏิบัติให้มีผลสัมฤทธิ์โดยผ่านเป้าหมายและวัตถุประสงค์ ฉะนั้นการทำความเข้าใจพันธกิจของสถาบันจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเป้าหมายและวัตถุประสงค์ด้วย นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องทราบมโนทัศน์ของเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้กล่าวคือเป้าหมายสิ่งที่อ้างถึงการตั้งความปรารถนา การหน้าที่และความมุ่งหมายที่สถาบันกำหนดขึ้น จากทัศนะของสมาชิกภายในองค์กรมีความหมายเฉพาะแคบกว่าพันธกิจของสถาบันโดยปกติจะอยู่ในกรอบอ้างอิงของลูกค้าที่จะบริการ กระบวนการ และผลิตผลที่ต้องการจะให้เกิด เป้าหมายทั้งหมดของสถาบันอาจจะไม่ระบุไว้ในเอกสารที่เป็นทางการของสถาบันแต่เป้าหมายที่ชัดเจนจะปรากฏให้เห็นจากการจัดสรรทรัพยากรและกิจกรรมสนับสนุน

การกำหนดพันธกิจของสถาบัน คือความมุ่งหมายในระดับกว้างของสถาบันอุดมศึกษา ยอมรับกันเป็นสากลแล้วว่าเป็นกิจกรรมของความรู้ได้แก่ การสอน การวิจัยและการบริการทางวิชาการ แก่สังคมตลอดถึงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยแยกออกมาเป็นอีกภารกิจหนึ่ง การกำหนดพันธกิจของสถาบันจึงหมายถึงการกำหนดกิจกรรมในแต่ละภารกิจทั้งเป็นสิ่งที่จะทำและควรจะทำตลอดถึงการกำหนดสถานภาพของสถาบันในอนาคตในแต่ละกิจกรรม จะมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ไว้ชัดเจนเพื่อกำกับวิธีการปฏิบัติให้เกิดผล การกำหนดลักษณะเด่นของสถาบันซึ่งมีเรื่องราวหลายอย่างที่ต้องคำนึงถึง ได้แก่

1. ความมุ่งหมายหลักและเป้าหมายทั้งหมด
2. คุณลักษณะเฉพาะของสถาบัน
3. ประชากรที่มุ่งจะให้บริการ
4. เขตการให้บริการที่เป็นลักษณะของภูมิศาสตร์
5. จุดเน้นสำคัญและความผูกพันต่อหน้าที่

6. เสรีภาพทางวิชาการและความรับผิดชอบ
7. ลักษณะของรูปแบบการบริหารและการจัดการ
8. ความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นและชุมชน

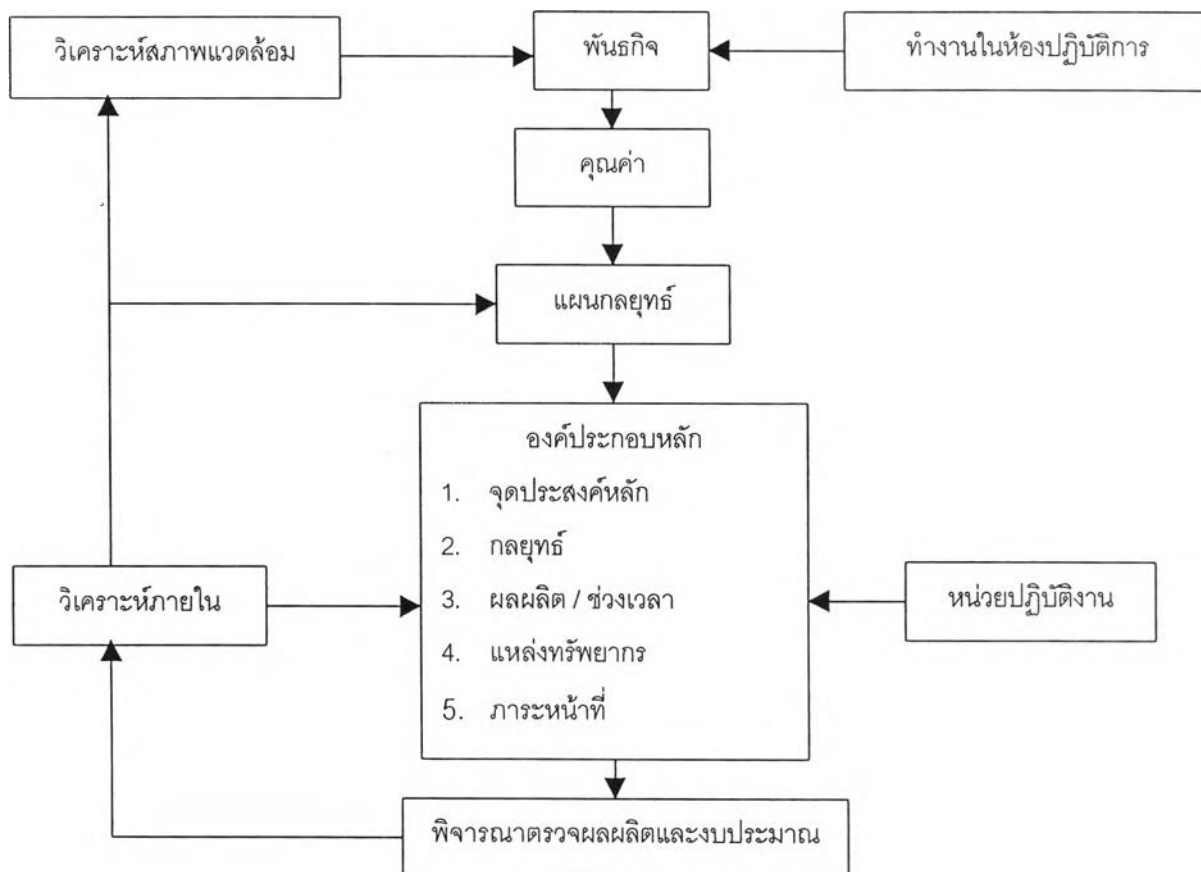
จากการวิจัยเพื่อแสดงลำดับความสำคัญของเนื้อหาในพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษาในทวีปยุโรป จำนวน 17 สถาบันเพื่อนำไปสู่การสร้างแผนกลยุทธ์โดย Francoise Thys-Cement and Luc Wilkin (1998) พบว่ามีความสำคัญตามลำดับในตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สาระสำคัญของพันธกิจกับการกำหนดแผนกลยุทธ์

ลำดับความสำคัญในปัจจุบัน	ลำดับความสำคัญในอนาคต
1. งานวิจัยพื้นฐาน	1
2. การศึกษาระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา	1
3. การศึกษาหลังปริญญา	2
4. งานวิจัยประยุกต์	3
5. ความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม	4
6. บริการด้านวัฒนธรรม	6
6. การศึกษาต่อเนื่อง	5
7. บริการสังคม	7
8. การศึกษาสำหรับผู้สูงอายุ	8

พันธกิจของสถาบันจึงเป็นการแสดงถึงเจตนารมณ์ที่จะพัฒนาสถาบันให้เหมาะสมกับสภาพของสถาบันและการตอบสนองความต้องการของประชากรที่ต้องการรับบริการเป็นการกำหนดคุณลักษณะเฉพาะของสถาบันที่สมาชิกมีความผูกพันต่อหน้าที่ พันธกิจถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการกำหนดทิศทางของสถาบันที่สามารถกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนะการปฏิบัติโดยกำหนดเป็นกุศโลบายและสามารถประเมินความก้าวหน้าในการปฏิบัติ

แผนภาพที่ 2 กรอบความคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์

แนวความคิดด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์ (แผนภาพที่ 2) โดยใช้พันธกิจเป็นหลักสำคัญของ Peeke (1994) ซึ่งเขายังเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารเชิงกลยุทธ์ที่ให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ของบทบาทและขอบเขตการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาที่มีต่อการกำหนดแผนโดยการพิจารณาร่วมกันกับข้อมูลต่อไปนี้

1. เหตุผลหลักของสถาบัน ธรรมเนียมและผลผลิตของสถาบัน
2. แนวนโยบายในการพัฒนาโดยพื้นฐาน
3. ความสัมพันธ์กันต่อเป้าหมายของสถาบันต่อสังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมทางการเมือง
5. ลักษณะเฉพาะที่สถาบันต้องการเน้นย้ำในหลักสูตรการสอน
6. ความเป็นเอกลักษณ์และคุณภาพมาตรฐานของคณะวิชา
7. คุณลักษณะเฉพาะของสถาบัน

ตอนที่ 3 พัฒนาการของสถาบันอุดมศึกษาไทย

มหาวิทยาลัยไทยในยุคแรกมีทั้งหมดจำนวน 5 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ มหาวิทยาลัยศิลปากร โดยการก่อตั้งมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งเป็นการยกฐานะโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงที่มีอยู่ในขณะนั้นขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย การก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี พ.ศ. 2459 นั้นเป็นการยกฐานะของโรงเรียนข้าราชการพลเรือนที่มีอยู่เดิมขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย รูปแบบการบริหารในระบบราชการดำเนินไปโดยไม่มีพระราชบัญญัติรองรับจนกระทั่งมีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองขึ้นใน พ.ศ. 2476 มหาวิทยาลัยทั้งสองแห่งได้พัฒนาโครงสร้างการบริหารภายในด้วยการมีองค์กรเพื่อการปกครองตนเองคือ สภามหาวิทยาลัยของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและคณะกรรมการมหาวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองแทนการถูกปกครองโดยองค์กรจากภายนอกมหาวิทยาลัยเช่นเมื่อเริ่มก่อตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถือว่าเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในประเทศไทยที่กำเนิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2459 โดยมีพัฒนาการมาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ ซึ่งสถาปนาขึ้นใน พ.ศ. 2453 โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ หลังจากที่สถาปนาโรงเรียนข้าราชการพลเรือนขึ้นได้ประมาณ 6 ปี ก็ทรงขยายเป็นมหาวิทยาลัย ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในปี พ.ศ. 2475 มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองก็ได้รับการสถาปนาในฐานะเป็นตลาดวิชาเพื่อนำการศึกษาระดับอุดมศึกษาเข้าถึงประชาชนมากที่สุด การก่อตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองนอกจากจะเป็นการจัดการศึกษาในรูปแบบตลาดวิชาแล้วยังเป็นการขยายฐานการอุดมศึกษาไปสู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง การก่อตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะทาง ในปี พ.ศ. 2486 เพียงปีเดียวได้มีการก่อตั้งมหาวิทยาลัยถึง 3 แห่ง เพื่อเป็นกลไกของรัฐในการฟื้นฟูประเทศภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยมุ่งผลิตกำลังคนให้กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในยุคนั้น มหาวิทยาลัยแต่ละแห่งมีโครงสร้างและลักษณะการดำเนินงานคล้ายคลึงกันแต่แตกต่างกันในสาขาวิชาที่สอน นอกจากนี้การยกฐานะทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐขึ้นเป็นทบวงอิสระพร้อมกับเปลี่ยนชื่อเป็นทบวงมหาวิทยาลัย เนื่องจากมีการโอนงานกำกับดูแลสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจากกระทรวงศึกษาธิการมาอยู่ในสังกัดทบวงฯ โดยมีการออกพระราชบัญญัติระเบียบการปฏิบัติราชการของทบวงมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2520 กำหนดอำนาจหน้าที่ของรัฐมนตรีว่าการทบวงมหาวิทยาลัยคล้ายคลึงกับอำนาจหน้าที่เดิมแต่ขยายขอบเขตให้รับผิดชอบสถาบันอุดมศึกษาเอกชนด้วยการก่อตั้งมหาวิทยาลัยยุคสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

การเกิดขึ้นของมหาวิทยาลัยในยุคสังกัตทวงมหาวิทยาลัยนี้ เป็นผลจากข้อเรียกร้องเพื่อความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาของกลุ่มนิสิตนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาวิชาชีพชั้นสูงและความต้องการศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัยของนักเรียนที่จบการศึกษามัธยมปลายและเทียบเท่า ในยุคนี้ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยที่ไม่เป็นส่วนราชการขึ้น 2 แห่ง ซึ่งถือเป็นรูปแบบใหม่ของมหาวิทยาลัยในระบบอุดมศึกษาไทย จึงอาจกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งในยุคนี้มี 3 ลักษณะคือ มหาวิทยาลัยในระบบราชการ มหาวิทยาลัยในกำกับรัฐบาล และมหาวิทยาลัยเอกชน การขยายตัวด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางทั่วถึงและเป็นธรรมทั้งในด้านปริมาณนั้น เป็นไปเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศอย่างมีประสิทธิภาพซึ่งจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรในด้านการเงินและด้านอื่นอย่างมหาศาล ภาคเอกชนจึงได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแบ่งเบาภาระซึ่งรัฐไม่สามารถดำเนินการได้โดยลำพังด้วยเหตุนี้เอกชนจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการอุดมศึกษาของชาติ ในปี พ.ศ. 2508 มีการเคลื่อนไหวที่สำคัญทางด้านความต้องการทางการศึกษาจนเป็นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดวิทยาลัยเอกชนหรือสถาบันอุดมศึกษาเอกชนขึ้นเพราะก่อนหน้านี้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษาเท่านั้น ในปีนี้เอกชนได้แสดงความต้องการที่จะขยายโรงเรียนราษฎร์ประเภทอาชีวศึกษาให้ได้มีโอกาสสอนสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาคือในระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ไม่ได้ระบุให้เอกชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาด้วย ดังนั้นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาจึงเป็นหน้าที่ของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว อย่างไรก็ตามเนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐนั้นมีขีดจำกัดในการรับนักศึกษาต่อ ดังจะเห็นได้ว่าในแต่ละปีการศึกษานั้นจำนวนนักศึกษาที่มีโอกาสเข้าศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐมีน้อยมาก ถึงแม้ว่ารัฐบาลพยายามขยายการรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพิ่มขึ้นแล้วก็ตามแต่ก็ยังไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างเพียงพอ ดังนั้นเพื่อเป็นการสกัดกั้นการไปศึกษาต่อในต่างประเทศ ซึ่งทำให้สูญเสียเงินตราเป็นจำนวนมากจึงได้มีการเสนอปัญหาการไม่มีที่ศึกษาต่อของนักเรียนที่สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 15 มิถุนายน พ.ศ. 2508 และคณะรัฐมนตรีได้ลงมติรับหลักการในการเปิดโอกาสให้เอกชนจัดตั้งสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้น สถาบันอุดมศึกษาเอกชนจึงมีลักษณะเป็นระบบย่อยของระบบอุดมศึกษาที่ต้องมีบทบาทและหน้าที่หลักเช่นเดียวกับสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ ดังนั้น ในมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชนจึงได้ระบุไว้ว่า “สถาบันอุดมศึกษาเอกชนเป็นสถานศึกษาและวิจัยมี วัตถุประสงค์ในการให้การศึกษา ส่งเสริมวิทยาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุง

ศิลปวัฒนธรรมของชาติ” วัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในระยะต่อมาจึงเป็นเช่นเดียวกับ สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ตามมาตราที่ 8 ของพระราชบัญญัติอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2522 ที่กล่าวว่า “สถาบันอุดมศึกษาเอกชนเป็นสถานศึกษาและวิจัย มีวัตถุประสงค์ในการให้การศึกษ ส่งเสริมวิทยาการ และวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอน ทำการวิจัย ให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของชาติ” (กองสถาบันอุดมศึกษาเอกชน 2524: 3) ซึ่งวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ในข้อ 1.2 ซึ่งการมีวัตถุประสงค์ใดของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนก็มักสอดคล้องกับแผน พัฒนาการศึกษาของชาติในสมัยนั้นเป็นสำคัญ

ตอนที่ 4 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับพันธบรรณสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ

การศึกษาพันธบรรณเริ่มปรากฏขึ้นในองค์การภาคธุรกิจและสถานพยาบาลอย่าง แพร่หลายก่อนที่จะมีการนำมาใช้กับการอุดมศึกษาและมีพัฒนาการทางความคิดอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลียโดยมีนักวิชาการที่เสนอผลงานวิจัยและแนวคิด ที่มีความสำคัญดังต่อไปนี้

การศึกษาเกณฑ์สำหรับการวิเคราะห์ว่าบทความใดเป็นพันธบรรณตามหลักของ Graham and Havlick (1994) พิจารณาจาก

1. บทความที่มีคำว่า “พันธกิจ (Mission)” อันเป็นของสถาบันอุดมศึกษา
2. หากไม่ปรากฏบทความตามข้อที่ 1. พิจารณาจากข้อความหรือบทความที่มีคำว่า “ความเชื่อ คุณค่า ความมุ่งหมาย ความประสงค์ หรือวิสัยทัศน์”
3. หากไม่ปรากฏถ้อยคำตามข้อ 1, 2 พิจารณาจากบทความซึ่งเป็นประวัติของ สถาบันหรือเอกสารที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้การที่จะสามารถพิจารณาว่าแม้บทความนั้นจะมีลักษณะเป็นพันธบรรณยัง มีการวิจัยที่ได้สรุปลักษณะของพันธบรรณไว้เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น ด้วยการประเมินลักษณะ พันธบรรณจากองค์ประกอบหลักของสมาพันธ์วิทยาลัยธุรกิจประเทศสหรัฐอเมริกา (American Assembly of Collegiate School of Business, 1986) ประกอบด้วย

1. เนื้อหาที่ชัดเจนและเผยแพร่สู่สาธารณะ
2. ความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการสอนและการบริการของสถาบัน
3. ความสำคัญก่อนหลังตามลำดับและความคาดหวังของภาควิชาที่มีต่อบทบาทการ สอนและการให้บริการสังคม

4. ความสำคัญต่อการได้รับการจัดสรรทุนด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนของ
ภาควิชา

Boman (1990) กล่าวถึงลักษณะพันธบรรณที่ดีจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 6
ประการดังต่อไปนี้

1. บทความที่ระบุถึงคุณค่าและความเชื่อของสถาบัน
2. ความต้องการขององค์กรที่จะปฏิบัติหรือดำเนินการ
3. ตลาดที่สถาบันเกี่ยวข้อง
4. วิธีการเข้าถึงตลาดนั้น
5. เทคโนโลยีที่สถาบันใช้
6. ทำที่ของสถาบันในการที่จะเติบโต และการจัดการทางการเงิน

พันธบรรณหรือวิสัยทัศน์ที่ดีจะต้องมีลักษณะที่กระตุ้นเร้าแก่ผู้อ่านและมีความเฉพาะ
เจาะจงเพียงพอที่จะเป็นเครื่องช่วยในการตัดสินใจต่อปัญหาสำคัญ เช่น คุณภาพของบัณฑิต
ต่อจำนวนการผลิตและยังจำเป็นต้องมีความครอบคลุมหรือมีความหมายที่กว้างพอที่จะเปิดโอกาส
ให้ขยายความคิดและตีความหมาย

Bear et al. (1989) เสนอองค์ประกอบพันธบรรณ 6 ประการในผลงานศึกษาเกี่ยวกับการ
การบริหารสถานศึกษาในประเทศออสเตรเลียดังต่อไปนี้

1. ต้องระบุสิ่งที่สถาบันต้องการจะเป็นมากกว่าสิ่งที่กำลังทำ
2. สามารถให้ความชัดเจนในกิจกรรมที่ดำเนินการ
3. การให้คำนิยามในธุรกิจหรือกิจกรรมของสถาบันต้องมีความสมดุลระหว่าง
ความหมายที่กว้างหรือเจาะจงเกินไป

4. ต้องไม่ประกอบด้วยบทความ วลี และข้อความที่ไม่มีสาระ
5. ผู้ปฏิบัติภายในสถาบันสามารถทำความเข้าใจและดำเนินการตามได้
6. พันธบรรณควรมีความกระชับไม่ควรมีความยาวเกิน 25 คำ

David (1986) กล่าวไว้ในบทความที่มีชื่อเสียงของประเทศอเมริกาด้านแผนกลยุทธ์
เกี่ยวกับพันธบรรณไว้โดยเสนอองค์ประกอบ 10 ประการซึ่งพันธบรรณของสถาบันอุดมศึกษาจะต้อง
สามารถตอบคำถามดังต่อไปนี้ คือ

1. “ลูกค้า” ใครคือลูกค้า
2. “ผลผลิตหรือบริการ” อะไรคือผลผลิตหรือบริการหลักขององค์กร
3. “ตลาด” สถานที่ซึ่งให้บริการ
4. “เทคโนโลยี” อะไรคือเทคโนโลยีพื้นฐานหลักขององค์กร

5. "การดำเนิน การเติบโต และผลประโยชน์" อะไรคือเป้าหมายเชิงธุรกิจ
6. "ปรัชญา" อะไรคือความเชื่อพื้นฐาน คุณค่า แรงบันดาลใจ และปรัชญาขององค์กร
7. "มโนทัศน์" อะไรคือจุดแข็งลักษณะเด่นที่มีความสามารถในการแข่งขันขององค์กร
8. "ภาพลักษณ์" อะไรคือสิ่งที่องค์กรต้องการให้สังคมรับรู้
9. "ความสามารถในการประสานประโยชน์" พันธบรรณได้มีการกำหนดความต้องการของผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่

ต้องการของผู้มีส่วนได้เสียหรือไม่

10. "มีความเร่งเร้า" พันธบรรณมีการกระตุ้นเร่งเร้าต่อผู้นำ

แม้ว่า David (1986) จะเน้นย้ำว่าพันธบรรณควรจะมีที่ยึดหยุ่นในจำนวนถ้อยคำ เนื้อหา รูปแบบและมีลักษณะเฉพาะตัว เป็นไปได้ที่จะประกอบไปด้วยถ้อยคำสั้นๆ แต่ครอบคลุมในองค์ประกอบหลักอย่างไรก็ตามพันธบรรณที่มีประสิทธิภาพจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสำคัญ 7 ประการคือ

1. ความชัดเจนในธรรมชาติขององค์กรด้านผลผลิตและบริการ
2. ครอบคลุมความคาดหวังของสมาชิกหรือบุคลากรต่อองค์กร
3. ระบุตลาดและลูกค้า
4. ระบุไว้ซึ่งคุณค่าและความเชื่อแก่สมาชิกขององค์กร
5. ชี้ชัดถึงเทคโนโลยีที่ใช้
6. ระบุแนวทางนโยบายการเติบโตขององค์กร
7. มีความหมายที่กว้างพอที่จะดีความให้สามารถครอบคลุมขณะที่มีความชี้เฉพาะ

เพียงพอที่จะกำหนดลำดับความสำคัญ

ในปี ค.ศ. 1987 Pearce and David ได้ทำการศึกษาพันธบรรณของ 61 ฌบับ ซึ่งเป็นขององค์กรภาคธุรกิจประเทศสหรัฐอเมริกาพบเกณฑ์องค์ประกอบ 8 ประการซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบ 10 ประการของ David (1986) ใน 8 องค์ประกอบแรกตามลำดับดังนี้

1. ลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย (Target Customers)
2. ผลผลิตพื้นฐานหรือบริการ (Basic Products or Services)
3. ตลาดพื้นฐาน (Primary Markets)
4. เทคโนโลยีหลัก (Principal Technology)
5. การเติบโตและพัฒนาการขยายบริการ (Service Growth and Development)
6. ปรัชญาของบริษัท (Company Philosophy)
7. มโนทัศน์ของบริษัท (Company Self-concept)
8. ใส่ใจถึงภาพลักษณ์ (Concern for Public Image)

โดยสรุป จากการวิจัยของ Pearce (1982) ผลที่ได้นำไปสู่เนื้อหาเฉพาะในรูปเกณฑ์องค์ประกอบ 8 ประการ จากนั้น Pearce and David (1987) ได้จัดเนื้อหาของคำแถลงพันธบัตรที่ได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ตามเกณฑ์องค์ประกอบ 8 ประการ ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาแผนกลยุทธ์ในภาคธุรกิจ ได้นำไปใช้ในการศึกษาเนื้อหาพันธบัตรโดยใช้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คนในการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์ Newsom and Hayes (1990) ได้พิสูจน์ความเป็นไปได้ที่จะนำเกณฑ์องค์ประกอบ 8 ประการ สำหรับการวิเคราะห์พันธบัตรของสถาบันอุดมศึกษาโดยการปรับรวมเกณฑ์ข้อ เทคโนโลยีหลัก (Principal Technology) และการเติบโตและพัฒนาการขยายบริการ (Service Growth and Development) รวมไว้ในหัวข้อ พันธสัญญา (Commitment) เพื่อใช้ศึกษาพันธบัตรของสถาบันอุดมศึกษาจำนวน 142 แห่ง ใน 11 รัฐ ของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีองค์ประกอบด้านเนื้อหาของพันธบัตร 7 ประการ ต่อไปนี้คือ

1. ปรัชญา (Philosophy)
2. กลุ่มเป้าหมาย (Target Customer)
3. ผลผลิตหลักหรือบริการ (Principal Products or Services)
4. เขตภูมิศาสตร์ (Geographic Areas)
5. มโนทัศน์ (Self-concept)
6. ภาพลักษณ์ (Public Image)
7. พันธสัญญา (Commitment)

การวิจัยด้านความชัดเจนของบทความได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อการวิเคราะห์พันธบัตรและเป็นประโยชน์ต่อการระบุดจุดประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างแจ่มชัด จากการวิจัยของ Cochran and David (1986) โดยการศึกษาความชัดเจนของบทความพันธบัตรในปี ค.ศ. 1984 ด้านความน่าจับใจของพันธบัตรภาคธุรกิจของบริษัทที่สังกัด Fortune จำนวน 500 บริษัท โดยการสุ่มตัวอย่างมา 61 บริษัท เปรียบเทียบกับสถานศึกษาประเภทวิทยาลัยธุรกิจที่ได้รับการรับรองวิทยฐานะจากสมาพันธ์วิทยาลัยธุรกิจสหรัฐอเมริกาจากการสุ่มตัวอย่างจำนวน 71 แห่ง ผลปรากฏว่าบริษัทและสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จจะมีพันธบัตรที่มีความชัดเจนด้านเนื้อหา นอกจากนี้ยังชี้ให้เห็นว่าพันธบัตรจำเป็นจะต้องมีความน่าจับใจและความก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ

นอกจากการวิจัยโดยนักวิชาการทั้งหลายที่สนใจศึกษาพันธบัตรอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบจนเป็นที่ยอมรับในองค์กรทั้งหลาย บทบาทขององค์กรทางการศึกษาที่ให้การสนับสนุนการศึกษาพันธบัตรมีบทบาทที่สำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมให้เกิดการศึกษาพัฒนาและใช้พันธบัตรอย่างแพร่หลาย สมาพันธ์วิทยาลัยธุรกิจสหรัฐอเมริกาเป็นองค์กรสากลที่ส่งเสริมสนับสนุนการ

บริหารการศึกษาและจัดมาตรฐานการศึกษาสาขาบริหารจัดการธุรกิจในฐานะขององค์กรไม่แสวงหาประโยชน์ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1916 โดยมีการปรับบทบาทที่สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นต่อการจัดการศึกษาด้านธุรกิจตลอดเวลา ภายใต้พันธกรรมขององค์กร 4 ข้อ ดังต่อไปนี้

1. กระตุ้นและพัฒนาการบริหารการศึกษาด้วยการรับรองวิทยฐานะ (Accreditation) และโดยขบวนการอื่นๆ
2. พัฒนาและสร้างความเข้มแข็งให้กับการบริหารการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ
3. พัฒนาและสร้างความเข้มแข็งในความหลากหลายด้านการบริหารการศึกษา
4. เพิ่มพูนความเข้าใจอันดีต่อคุณค่าของการบริหารการศึกษา

บทบาทสำคัญของสมาพันธ์ฯ ตามพันธกรรมในการรับรองมาตรฐานการศึกษา หลักสูตรบัญชี และการบริหารธุรกิจของสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาตรี มหาบัณฑิต และ ศึกษบัณฑิต นอกจากนี้ยังเป็นองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา โดยมีจำนวนสมาชิกที่เป็นหน่วยงานและสถาบันทั้งสิ้น 866 แห่งในเดือนธันวาคม ค.ศ. 2000 ประกอบด้วย

สถาบันการศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 655 แห่ง

สถาบันการศึกษานอกประเทศสหรัฐอเมริกาจำนวน 167 แห่ง

ภาคธุรกิจ องค์กรของรัฐ และสถาบันไม่แสวงหากำไรจำนวน 44 แห่ง

สมาพันธ์วิทยาลัยธุรกิจสหรัฐอเมริกา ยังเป็นผู้ริเริ่มสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษามีการกำหนดพันธกรรมขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารสถาบันและเป็นองค์ประกอบสำคัญของ การประเมินสถาบัน โดยมีเกณฑ์ลักษณะของพันธกรรม คือการพิจารณาความชัดเจนสมบูรณ์ของ พันธกรรมจากองค์ประกอบ 4 ประการดังนี้

1. มีเนื้อหาที่ชัดเจนและเผยแพร่สู่สาธารณะชน
2. กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทการสอนและการบริการสังคมของสถาบัน อุดมศึกษา
3. ลำดับความสำคัญและความคาดหวังของภาควิชาด้านการสอนและการให้บริการ สังคม
4. ให้ความสำคัญต่อการได้รับการจัดสรรทุนด้านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนของภาควิชา

เมื่อสถาบันอุดมศึกษามีการพัฒนาสร้างพันธกรรมได้ชัดเจนสมบูรณ์ตามองค์ประกอบดังกล่าวเป็นเสมือนเครื่องชี้นำและกรอบการทำงานของสถาบัน นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางการ กำหนดพันธกรรมที่สอดคล้องกันในระดับคณะ ภาควิชา ฯลฯ ซึ่งจะมีผลต่อการกำหนดหลักสูตร การสอนตลอดจนบทบาทต่างๆ โดยรวมของของสถาบันการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้นำเสนอรายงานภารกิจสถาบันอุดมศึกษาของต่างประเทศ คือ สหราชอาณาจักร ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และภารกิจที่กำหนดโดยองค์กรการศึกษาสหประชาชาติ เพื่อเปรียบเทียบบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในการผลิตกำลังคนทั้งปริมาณและคุณภาพ ภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาตามการนำเสนอรายงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติระบุภารกิจซึ่งกำหนดในกฎหมายในแต่ละประเทศ ดังต่อไปนี้

สหราชอาณาจักร มุ่งเน้นการพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่มีคุณภาพและการจัดการการศึกษาต้องเป็นไปอย่างทั่วถึงและเสมอภาค

ประเทศฝรั่งเศส การจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของรัฐยึดหลักแห่งความเสมอภาคและเสรีภาพ เป็นแหล่งการเรียนรู้โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างคนฝรั่งเศสให้สามารถนำพาชีวิต สังคมและอาชีพ อย่างรับผิดชอบ สามารถปรับตัวสร้างสรรค์ และสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคม

ออสเตรเลีย มุ่งเน้นให้เยาวชนและผู้ด้อยโอกาสได้เข้าศึกษาในอุดมศึกษามากขึ้นและตอบสนองต่ออุตสาหกรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังออกกฎหมายปรับเปลี่ยนภารกิจไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

ประเทศญี่ปุ่น มุ่งเน้นเรื่องของการพัฒนาคุณภาพบุคคลทั้งร่างกาย จิตใจ รักความจริง ความยุติธรรม จิตวิญญาณที่เป็นอิสระ และเป็นผู้สร้างรัฐและสังคมที่มีสันติ การจัดการศึกษาต้องเกิดได้ตลอดเวลาและสถานที่ ประชาชนมีความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษา สถาบันอุดมศึกษาต้องเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ให้การศึกษาทั้งเชิงลึก และเชิงกว้าง

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลีเหนือและใต้ มุ่งเน้นเรื่องเสรีภาพแห่งการเรียนรู้สิทธิเท่าเทียมกันในโอกาสทางการศึกษา สถาบันอุดมศึกษามีความเป็นอิสระและเสรีภาพทางวิชาการ รัฐส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต มีกฎหมายแม่บททางการศึกษาซึ่งมีรายละเอียดและสาระมากมายตั้งแต่นโยบายการพัฒนาคนเกาหลีให้มีความเป็นมนุษย์ที่มี คุณภาพ เป็นพลเมืองดี สร้างความเจริญร่วมกันของมนุษยชาติ จิตสำนึกในความเป็นชาติ สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมประจำชาติและโลก ปลุกฝังความใฝ่รู้จริง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รักอิสระภาพ ซื่อสัตย์สุจริต มุ่งพัฒนาความเป็นผู้นำ

พันธกิจหรือภารกิจของสถาบันอุดมศึกษาซึ่งกำหนดไว้ในองค์การการศึกษา สหประชาชาติหรือยูเนสโก อันเกิดจากความเห็นร่วมของประเทศสมาชิกนั้นมีภารกิจในการสอน การวิจัย ฝึกอบรม และเผยแพร่ผลงานวิจัยให้แก่ประชาชนทุกวัย เปิดโอกาสทางการศึกษาให้แก่ทุกคนเท่าเทียมกัน ภารกิจในด้านกิจกรรมทางวิชาการยึดบรรทัดฐานจริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพ ภารกิจในการบริหารจัดการให้มีอิสระและเพิ่มความเข้มแข็งในระบบ ภารกิจในการสร้างเครือข่ายพันธมิตรทุกระดับตั้งแต่ท้องถิ่น ภูมิภาคและสากล และภารกิจของรัฐที่จัดสรรงบประมาณให้ทั่วถึง

ผลงานการศึกษามารึกสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย

รายงานการวิจัยและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภารกิจของมหาวิทยาลัยในปัจจุบันนี้มีรายงานการวิจัยและข้อคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับพันธบรรณของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยยังมีไม่มากนัก และในการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษามาเสนอ ดังต่อไปนี้

รายงานการวิจัยเรื่องระบบอุดมศึกษาไทยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึงหน้าที่ของมหาวิทยาลัยไว้ 5 ประการ แต่ละประการได้มีการยกตัวอย่างนโยบายของแผนการต่างๆ ประกอบการสนับสนุนด้วยดังนี้

1. ผลิดกำลังคนในแผนพัฒนา ฯ ระยะที่สี่ (พ.ศ. 2520 – 2524) นโยบายข้อหนึ่งกล่าวไว้ว่า “เพื่อปรับปรุงและส่งเสริมการศึกษาในสาขาที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานและมีความจำเป็นเพื่อการพัฒนาประเทศ”

2. การพัฒนาบุคคลตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 หมวด 3 ข้อ 33 กำหนดว่า “ การศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มุ่งพัฒนาความเจริญงอกงามทางสติปัญญา และความคิดเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ มุ่งสร้างสรรค์กำลังคนในระดับวิชาการ และวิชาชีพชั้นสูง เพื่อพัฒนาประเทศ และมุ่งพัฒนาคนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้และความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอันมีคุณค่าแก่บุคคลสังคมและประเทศชาติ

3. ความเจริญก้าวหน้าและการเผยแพร่ความรู้ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 หมวด 2 ข้อ 25 กล่าวว่า “ รัฐพึงส่งเสริมการทดลองและการวิจัยทางการศึกษา เพื่อจะได้นำผลไปใช้ในการปรับปรุงการศึกษาให้เหมาะสมอยู่เสมอ”

4. การให้บริการทางวิชาการแก่สังคมนโยบายข้อหนึ่งของการพัฒนาด้านการศึกษา ระดับอุดมศึกษาระยะที่ 4 ได้กำหนดไว้ว่า “ส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาได้ดำเนินภารกิจในด้านการสอน การวิจัย แต่งตำรา การบริการวิชาการแก่สังคมและการทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมให้มากขึ้น”

5. การทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมในพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยได้กล่าวถึงภารกิจมหาวิทยาลัยว่า จะต้องทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมชาติ

กฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดภารกิจต่างๆ ของการจัดการศึกษาของชาติ ซึ่งกลายประเด็นเกี่ยวข้องกับอุดมศึกษาชัดเจนขึ้น ตั้งแต่ความมุ่งหมายและหลักการที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกในด้านต่างๆ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย รักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติ การจัดการศึกษามีทั้งในและนอกระบบเน้นกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการหลักสูตรต้องมีความหลากหลายมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความดีงาม

และคุณภาพชีวิตของบุคคล พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติรวมเอาสถาบันอุดมศึกษาเข้าไว้ภายใต้กระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยมุ่งหวังให้มีเอกภาพทางนโยบายการดำเนินงานให้มีความเป็นอิสระสามารถพัฒนาระบบการบริหารจัดการและให้เกิดความ คล่องตัวมีเสรีภาพทางวิชาการ ภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาไทยที่พึงประสงค์ในยุคคริสต์ศตวรรษใหม่นั้น อาจสรุปได้ 4 ประการ คือ ประการแรก ภารกิจในการนำอุดมศึกษาไทยสู่ความทันสมัยและนำสมัย อันได้แก่การรื้อปรับระบบบริหารและจัดการให้ทันสมัย ปฏิรูปการเรียนรู้ให้ทันสมัย สร้างคลังแห่งความรู้อันทันสมัย ค้นคว้าและพัฒนางานความรู้ที่ทันสมัย สร้างชุมชนวิชาการทั้งภายในและนอกสถาบัน และสร้างผู้นำชาติและสังคมโลก ประการที่สอง คือ ภารกิจนำอุดมศึกษาสู่การเปิดเสรี มีการแข่งขันกันในด้านประสิทธิภาพของการบริหาร จัดการ การระดมทุนและทรัพยากร ความร่วมมือระหว่างรัฐกับเอกชน และการแข่งขันกันในด้านคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ประการที่สาม ภารกิจในการนำอุดมศึกษาสู่ปวงชนอุดมศึกษาที่มีความหลากหลาย อุดมศึกษาซึ่งมีความเสมอภาค ทุกคนมีโอกาสได้ศึกษาสนองตอบได้ทุกเวลาและสถานที่ อุดมศึกษาซึ่งมีการต่อเนื่องศึกษาได้ตลอดชีวิต และอุดมศึกษาที่ได้พัฒนาให้เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรมไทย ประการที่สี่ คือ ภารกิจในการนำอุดมศึกษาสู่สากลอุดมศึกษาที่มีความสัมพันธ์กับนานาชาติ ดูดซับความรู้ ทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพจากนานาชาติสู่คลังแห่งความรู้ อุดมศึกษาซึ่งสร้างสร้างสรรคกลมกลืนหรือมีดุลยภาพระหว่างสังคมวัฒนธรรมไทยหรือความเป็นไทยกับความเป็นสากลสัมพันธ์กับชนชาติอื่นเพื่อการอยู่ร่วมกันได้โดยสันติ

งานวิจัยเกี่ยวกับประเภทของสถาบันอุดมศึกษาไทย

สถาบันอุดมศึกษาไทยเกิดมาไม่นานเมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันอุดมศึกษาในยุโรป เริ่มต้นจากปี พ.ศ. 2432 มีการจัดตั้งโรงเรียนแพทย์ พ.ศ. 2440 โรงเรียนกฎหมาย พ.ศ. 2445 โรงเรียนมหาดเล็กหลวง ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนในปี พ.ศ. 2453 และ พ.ศ. 2457 โรงเรียนยันตรศึกษา ต่อมาก็ได้รวมเอาโรงเรียนทั้ง 4 มาสถาปนาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย ต่อมาก็ได้มีการสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2476 ซึ่งปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2486 ซึ่งปัจจุบันคือมหาวิทยาลัยมหิดล และการก่อตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในปีเดียวกัน สถาบันอุดมศึกษาของรัฐเพิ่มขึ้นเรื่อยมา ส่วนสถาบันอุดมศึกษาเอกชนเกิดขึ้นเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิทยาลัยเอกชน เมื่อ พ.ศ. 2512 ซึ่งมีวิทยาลัยเอกชน 6 แห่ง จัดการสอนหลักสูตรปริญญาจนมาถึงในปี พ.ศ. 2538 มีสถาบันอุดมศึกษาระดับต่าง ๆ ในภาคต่าง ๆ ของประเทศรวมทุกภาคและวิทยาเขต ถึง 630 แห่ง สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 496 แห่ง ทบวงมหาวิทยาลัย 66 แห่ง และกระทรวง อื่น ๆ 68 แห่ง มา

ถึงปี พ.ศ. 2542 มีมหาวิทยาลัยของรัฐเพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง มหาวิทยาลัยเอกชน 2 แห่ง หากแบ่งประเภทของสถาบันอุดมศึกษาไทย แบ่งได้ ดังนี้

1. มหาวิทยาลัย สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย จัดการศึกษาในระดับปริญญาตรี โท เอก ในสาขาวิชาต่างๆ แบ่งเป็น 2 ประเภท

1.1 มหาวิทยาลัยจำกัดรับเป็นของรัฐโดยรวมทุกวิทยาเขต 30 แห่ง ของเอกชนรวมทุกวิทยาเขต 35 แห่ง

1.2 มหาวิทยาลัยไม่จำกัดรับมี 3 แห่งของ 2 มหาวิทยาลัย

2. สถาบันอุดมศึกษาระดับสูงสังกัดกระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาระดับปริญญาตรีถึงปริญญาโท ในบางสาขาวิชา อันได้แก่สถาบันราชภัฏมี 36 แห่ง และสถาบันราชมนฑล 35 แห่ง

3. วิทยาลัย และโรงเรียนเฉพาะกลุ่มจัดการศึกษา ระดับประกาศนียบัตรชั้นสูงถึงปริญญาตรี เฉพาะสาขาวิชาชีพ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 425 แห่ง และกระทรวงอื่น ๆ 68 แห่ง

การแบ่งประเภทนี้ไม่ชัดเจนเพราะยึดถือระดับปริญญาจำนวนสาขาวิชาที่สอนเป็นหลักในการแบ่งแยกขาดการยึดถือภารกิจและเป้าหมายมาประกอบเป็นหลัก (ปรัชญาการศึกษาไทย 2411-2475, 2544)

สุธรรม อารีกุล และคณะ (2540) ได้เสนอความคิดเห็นไว้ว่าระบบจัดการศึกษาคควรจัดออกเป็น 3 ระบบ หรือ 3 ประเภท โดยยึดถือภารกิจและเป้าหมายเข้าไปประกอบเป็นหลักสำคัญด้วยดังนี้

1. ประเภทมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่ในการสอน วิจัย บริการทางวิชาการ ให้การศึกษาระดับสูง ปริญญาตรี โท เอก ในหลายสาขาวิชามุ่งสู่ความทันสมัยและระดับสากล เพื่อสามารถแข่งขันกับระดับนานาประเทศได้ ภาระหน้าที่นี้ควรจะเป็นของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนทั้งสองกลางและภูมิภาค

2. ประเภทสถาบันอุดมศึกษาระดับสูง ทำหน้าที่ในการสอน วิจัย บริการทางวิชาการ ให้การศึกษาระดับสูง ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอกในบางสาขาวิชา มุ่งอุดมศึกษาสู่ปวงชนและอุดมศึกษาตลอดชีวิต เพื่อสามารถพัฒนาชุมชนในท้องถิ่น ภารกิจนี้ควรจะเป็นของสถาบันราชภัฏและสถาบันราชมนฑล และสถาบันอุดมศึกษาเอกชนในท้องถิ่น

3. ประเภทวิทยาลัยหรือวิทยาลัยวิชาชีพเฉพาะ ทำหน้าที่ในการสอน วิจัย บริการทางวิชาการ ให้การศึกษาระดับปริญญาตรีหรือต่ำกว่า มุ่งอุดมศึกษาเฉพาะกลุ่มเพื่อให้สามารถประกอบอาชีพเฉพาะและการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาต่อเนื่องและตลอดชีวิต ภารกิจนี้ควรจะเป็นของมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั้งส่วนกลางและภูมิภาคทั้งของรัฐและเอกชน

ในหนังสือความฝันของแผ่นดินซึ่งเรียบเรียงโดยอมรวิรัช นาคทรพรพ (2540) ได้กล่าวไว้ถึงระบบอุดมศึกษาแบบร่วมกันคิดแบ่งกันทำไว้ในบทสัมภาษณ์ปวงชนไว้ว่า รัฐจะต้องจัดระบบสถาบันอุดมศึกษาใหม่เป็นระบบย่อยที่มีความเข้มข้นในบทบาทหน้าที่ที่ต่างกันและเมื่อมองในภาพรวมสามารถสนองภารกิจสำคัญทั้ง 4 ด้านให้แก่สังคมได้

1. ระบบมหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษา เน้นหนักด้านการวิจัยบุกเบิกความรู้ใหม่และการผลิตกำลังคนระดับปริญญาโท ปริญญาเอกเป็นภารกิจของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย

2. ระบบวิทยาลัยชุมชน เน้นหนักการศึกษาต่อเนื่องและการบริการวิชาการแก่ชุมชน ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นเป็นสำคัญ ควรจะเป็นภารกิจของสถาบันราชภัฏ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลที่ตั้งอยู่ในภูมิภาค

3. ระบบวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษา เน้นหนักด้านการสอน การฝึกอบรมเพื่อผลิตและพัฒนากำลังคนในสายวิชาการวิชาชีพต่าง ๆ แก่สังคม ภารกิจนี้ควรจะเป็นของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน สถาบันราชภัฏ และสถาบันราชมงคล

โดยสรุปการแบ่งประเภทสถาบันอุดมศึกษาของไทยจึงสามารถพิจารณาแบ่งได้ตามรูปแบบระดับปริญญาจำนวนสาขาวิชาที่สอนเป็นหลักและการยึดถือภารกิจและเป้าหมายมาประกอบเป็นหลัก นอกจากนี้ยังหน่วยงานที่สถาบันเหล่านั้นสังกัดเช่น สถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน เป็นต้น